

ELS PEGUERA I EL 1714*

Ara fa 119 anys que se celebra la Festa Major de la parròquia de Santa Maria de Foix, al barri del Cosconar o el Terme, després del canvi de la seu de la parròquia, al costat de la carretera de la Llacuna; però ara fa tres anys —és a dir, després de 116 anys de mantenir la data—, els veïns i la Comissió de Festes del terme van voler canviar-la a la segona setmana de juliol, ja que actualment la verema s'ha avançat i els veïns no poden gaudir de la seva festa. Mossèn Miquel va canviar la missa del dia 8 de setembre al santuari de Foix per donar més relleu a la patrona del Penedès en el dia de la seva festivitat. Així, avui segueixo els passos que han fet, tal dia com avui, en Rafael Vila, Antoni Sedó i Josep Maria Moragas en els seus parlaments. Crec que és un encert i cal potenciar aquest canvi tots plegats.

Ara, des de fa un mesos, ja podem contestar la pregunta de si era Foix tan important com perquè vingués un bisbe de Sardenya (Itàlia) a beneir i consagrar l'església l'any 1230. La resposta, l'hem trobat al Reial Monestir de Santes Creus, ja que, en aquesta data, el monestir tenia de pare abat Pere d'Artès. Aquest va ser nomenat bisbe de Santa Justa, a l'illa de Sardenya, i, de camí a cap al seu destí, va efectuar la consagració i benedicció d'aquesta església romànica. Amb aquest nomenament, va caldre escollir un nou abat del monestir, càrrec que va recaure en un monjo anomenat Pere Alegret. Un cop fet aquest aclariment, recordarem que la reforma que es va fer en aquesta església va consistir en la supressió de dos altars per deixar-ne un de sol, i va quedar el lloc on actualment se situa la coral per cantar a les misses del santuari.

Efectuat aquest incís, anem al tema que ens ha reunit avui i aquí: parlar dels Peguera i els nostres “navegants”.

De fet, cal dir que el primer Peguera que entrà a la nostra terra, substituint les línies dels Cervelló i els Pinós, fou Guillem de Peguera i Montbui, que es va casar amb Maria Graïda i Cruilles, de Vilafranca, el qual va agafar el títol de baró de Foix i senyor de la Quadra de Torrelles. Des de la seva entrada, farem un salt de cinc generacions fins a arribar a Guerau de Peguera i Berardo, que fou nomenat primer marquès de Foix. Abans de parlar d'ell, perdoneu-me que us passi a parlar de dos dels seus tres fills, ja que, gràcies a un d'ells, pogué obtenir el títol de marquès, fet que permet lluir la corona de marquesat en el nostre escut municipal.

El primer fill, Lluís de Peguera i Aimerich, fou capità de la Coronel·la de Barcelona, la força principal que va resistir els atacs felipistes. Morí en combat el 1707 a la batalla de Gurb. Posteriorment, les seves despulles van ser enterrades en aquesta església de Santa Maria de Foix. El seu germà, Antoni de Peguera i Aimerich, havia nascut el 1682 i morí a l'edat de 26 anys, l'any 1707. Va ser un dels fundadors, el 10 de juny de 1700, de la barcelonina Acadèmia dels Desconfiats, institució de notable influència cultural a la Barcelona de l'època. L'any 1701, el virrei Velasco li va fer l'encàrrec d'anar a Gènova, on va residir a casa d'un amic del seu pare i va començar a preparar les negociacions de cara al futur Pacte de Gènova. Finalment, després de moltes anades i vingudes,

* Conferència pronunciada el 8 de setembre del 2014 al santuari de Santa Maria de Foix, patrona del Penedès.

el 20 de juny de 1705 es firmà l'històric Pacte de Gènova entre un lord anglès, Mittford Crowe, i, per part catalana, Domènec Parera i ell mateix.

No cal dir que amb la signatura d'aquest Pacte es posà al costat del que anomenem l'alçament dels vigatans, i potser per aquest fet fou nomenat general de la Milícia de Catalunya. El 15 de novembre de 1705, Antoni de Peguera va ser nomenat pel rei Carles III, pretendent al tron, fundador i primer coronel de la Reial Guàrdia Catalana, càrrec que ostentà fins al dia de la seva mort. Damià Solanes el va substituir portant el destacament fins a l'església de Foix, on rebé sepultura com a màrtir de Catalunya, juntament amb el seu germà i els seus avis. D'ell es conserven alguns manuscrits de poemes que ressalten l'amor a Catalunya.

Arribats en aquest punt, tornem cap al seu pare, Guerau de Peguera, que, mercès a l'esforç dels seus fills, el 23 de juny de 1706 va veure com el rei Carles III, pretendent al tron d'Espanya, el nomenava primer marquès de Foix. Des de 1701 fins a 1702 fou membre de les Reials Corts catalanes, i d'ell hem trobat un capbreu de l'any 1701, signat a Torrelles i redactat al castell de la vila de Torrelles de Foix, on se l'anomena "*Molt Il·lustre senyor Guerau de Peguera, senyor de la Vila de Torrelles i terme de Foix i de Secabecs, Quadra de l'Albareda, Dosrius, Montsarra, Dagues i la Llombarda*". En aquest document trobem que cobra per cases i terres, i entre elles hi ha els Vagants —per nosaltres els "Navegants"—. És un detall molt important, ja que ens indica que la terra sempre ha estat treballada per gent de Torrelles. De la vila de Torrelles trobem al capbreu referències a l'existència d'una carnisseria a la plaça de la Vila, així com dades dels carrers Major i de la Font. El pagament dels drets especificat en la documentació era de dues gallines ponedores i dues monedes de Barcelona.

El 24 de novembre de 1705, Guerau de Peguera fou nomenat capità de les Drassanes de Barcelona, que defensà fins als fets de l'11 de setembre de 1714. Llavors va escapar de la repressió del rei borbònic, fet que va provocar que, com que no el van poder agafar, li cremessin el títol. El 5 de febrer de 1715 va ser detingut a terres navarreses juntament amb Josep Galceran i Pinós i Rocabarta, i engarjolat a Pamplona, on va morir. Primerament va ser enterrat al convent de Santo Domingo de Pamplona, i, posteriorment, el seu nét, Ramon de Peguera, va poder donar compliment al testament del seu pare en traslladar les seves restes a Foix.

El seu tercer fill i segon marquès de Foix, Josep Francesc Peguera i d'Aimerich, es va casar amb Maria de Berardo, baronessa de Montnegre, i després, en segones núpcies, amb Gertrudis d'Aguilar i Montfort. Gràcies al casament amb la baronessa de Montnegre, va poder salvar el seu patrimoni i lluità perquè els pretendents Carles i Felip signessin un tractat de pau. Aquest es va signar el 1725 a Viena. Va ser d'aquesta forma que Felip V va acceptar els nomenaments fets per Carles, de manera que els va restituir el que els havia tret, i Josep Francesc de Peguera fou nomenat segon marquès de Foix. Tot i aquesta recuperació, Josep Francesc no va complir amb la voluntat pòstuma del seu pare de ser enterrat definitivament a Foix i aquest detall va inciar una crisi de família, crisi també econòmica, ja que, tot i haver signat l'acord de pau, el rei Borbó no va oblidar els que havien lluitat en contra d'ell i els feia pagar més tributs que als altres nobles.

Fruit del seu primer matrimoni, de Josep Francesc de Peguera nasqué l'hereu Ramon de Peguera i Berardo, tercer marquès de Foix. Ramon es va casar en primeres núpcies amb Escolàstica d'Amat i en segones amb Gertrudis d'Armengol i Despujol, baronessa de Rocafort de Queralt. Amb aquesta unió va quedar dividit el patrimoni dels Rocafort, ja que el seu germà es quedà Querol, Montagut i les Pobles, i Rocafort de Queralt i les terres dels Peguera formaren la nova baronia.

D'aquest personatge trobem algunes coses importants per a Torrelles. La primera, el 24 d'octubre de 1754, concedint permís davant el notari Joan Rovira i Burguès, de Vilafranca, per tal que Ramon Morgades fos el primer industrial de Torrelles, ja que li deixava fer un molí paperer.

Aquest acord tenia, però, diverses condicions. La primera, que havia de donar sortida a l'aigua del molí, fent una resclosa per tal que fos aprofitada per regar. La segona era que no podia retenir l'aigua caiguda en cas de pluja, ja que evitava que caigués el mur del castell. Una tercera especificava que podria aprofitar l'aigua de dilluns a divendres per a ús de la fàbrica, però el dissabte i diumenge era per a ús dels regants. El quart punt indicava el permís per construir un pont que unís la seva casa amb la indústria. Com a punt cinquè, es comprometia a deixar desviar una ploma d'aigua diàriament cap als abeuradors, amb la finalitat que els veïns poguessin beneficiar-se'n. El sisè era el compromís de mantenir el rec en perfecte estat per part del senyor Morgades. Els compromisos arribaven fins a deu. Entre els restants, el setè indicava que, si qualsevol veï incomplia els acords, hauria de fer front a una sanció de 10 sous de moneda de Barcelona per regar fora de les normes. El punt vuitè especificava que Ramon de Peguera deixava que Ramon Morgades fes una resclosa dins el castell, per obtenir més força a l'hora de fer anar la roda del molí hidràulic. El novè indicava que Ramon de Peguera podria regar l'hort del castell, cada dia, mentre el desè i darrer marcava que els usuaris dels horts de Torrelles havien de satisfer al marquès quatre lliures per jornal treballat.

L'altra gran decisió, la trobem el 24 d'octubre de 1781, amb la Capella del Roser, entre la Confraria de la Capella, que presidia Joan Morgades, el regidor Joan Valentí i el mateix marquès. Pel que sembla, en aquella època, els difunts eren portats a la capella del Roser i després enterrats a Foix. En canvi, quan es va construir la capella de Sant Genís, els funerals es van seguir fent a la capella del Roser, però els difunts eren portats al cementiri al costat de Sant Genís per poder ser enterrats. Amb aquest acord, el marquès sol·licitava que es fessin els funerals pels difunts a Sant Genís i d'allí fossin portats al cementiri. Això va suposar deixar de portar-los a la capella del Roser, on va posar el seu escut d'armes per tal que no en fessin ús els veïns. Cal dir que, fins aleshores, el rector de Foix feia misses a Foix, a la capella del Roser i a Sant Genís, amb el complement que el baró podia veure la missa a la capella del Roser des de casa seva. Amb aquest acord, el bisbat de Barcelona efectuà una segregació a la parròquia de Santa Maria de Foix, ja que les capelles de Sant Genís i del Roser eren sufragànies de la de Foix. Hi havia així dues parròquies el poble de Torrelles.

D'aquest Ramon de Peguera trobem que, l'11 de desembre de 1760, fa palès el seu desacord amb la nova cultura de les terres, i el 18 de maig de 1763 un grup de veïns fa una denúncia manifestant queixes pel propi bestiar, per la llenya i la brossa del bosc, tot reclamant la nova cultura de la terra. El 18 de setembre de 1764, s'accepta el reconeixement de la terra que pertany al marquès i que el poble té el dret de treballar, i es deixa que el poble ampliï les terres de conreu guanyades al bosc.

El 20 d'abril de 1766, es firma aquest acord per tal que els veïns de Torrelles aprofitin els Vagants i les Planes de Foix per a conreus, i s'afegeix que els antics usuaris que figuraven en el document del 1701 no entraven en el sorteig de les terres guanyades al bosc.

Gertrudis d'Armengol i el seu fill, Josep Maria de Peguera i Amat, van tornar a guanyar la titularitat de les terres i el dret de treball del poble.

Si entrem en la penúltima generació dels Peguera, a Torrelles hi trobem Josep Maria Peguera i Amat, que va mantenir el títol de baró de Rocafort i que s'esposà amb Maria Antònia de Pedroló. Com que la situació econòmica era cada dia més insuportable, va començar a vendre propietats i terrenys Així ho podem constatar el 1825, quan vengué cal Bo i cal Casola, aspecte del

qual no trobem més informació als arxius municipals, de manera que ens nodrim dels testaments i escriptures de propietat, però no podem saber l'ordre de venda de les diferents partides. Aquest matrimoni va tenir una descendència de sis fills, entre ells Antoni Maria Peguera i de Pedrolo, que va morir als 18 anys d'edat i va ser enterrat a l'església de Foix. Va ser d'aquest que, durant les excavacions de la restauració, es va trobar el sarcòfag amb les restes i un pergami. A la mort del seu pare, va deixar l'herència a Maria Manuela de Pedrolo, que va testar el 1874 a Barcelona, davant del notari Francisco Just, que vivia a Gràcia, amb el reconeixement que la seva família restava enterrada a Foix, de forma que demanava que el seu cadàver fos conduït en un carro tirat per dos cavalls fins a l'església de Santa Maria de Foix i que el seu ofici funeral fos dels anomenats "de la Verge"; deixava les cases de Barcelona a les germanes Matilde, Antònia i Amàlia Martí i Romero, mentre la capella del Roser i les terres comunals dels Navegants o Vagants quedaven per al consistori torrellenc, amb un clàusula que prohibia oposar cap lluita judicial a la seva decisió, perquè, en cas de fer-ho, perdrien el dret.

Així podem trobar que el 25 de maig de 1882 es posa una denúncia sobre els Vagants de la vila de Torrelles, perquè els nebots de les germanes Martí Romero, Cayetano Barraquer Roviralta i Josep Maria Torné Queraltó sol·licitaven el títol de les terres de l'Ajuntament. El consistori torrellenc va aportar els pagesos Joan Canals Sendra i Josep Valentí Mañoses per defensar el dret de la terra i el títol de propietat que concedí la baronessa, a fi de no incomplir el seu testament, mentre restava obert el cas. El 1789 s'havia establert un reglament de l'ús de les terres com a nou sistema de la cultura de la terra, i es va acordar de pagar la novena part de la collita a fi de mantenir els camins de fruit i poder treballar la terra, nomenant una junta que va quedar formada per Joan Raventós, Pere Arbós, Pau Gumà, Josep Estalella, Pere Parellada, Josep Galofré, Miquel Rosell, Josep Morató i Pere Ferrer, que van executar les condicions acordades.

El 22 de juny de 1890, reunits a la Sala d'en Rafecas (saló de ball), van celebrar una Junta General en la qual va presentar la seva dimissió tota la junta anterior, i se'n formà una de nova amb Joan Canals Sendra, Josep Valentí Mañoses, Antoni Raventós, Miquel Ventura, Miquel Andreu, Antoni Cañis Palau, Ramon Solé Mateu, Martí Vallès Tort i Josep Estalella Vallès. Aquest és el darrer document que es troba sobre aquesta Junta dels Vagants o Navegants, i és mesos després quan el jutge concedeix les terres dels Vagants o Navegants al poble de Torrelles, l'Albareda, els Quatre Termes, la Plana Pinetella, Clapi Peralta i els Abeuradors de les Comes.

L'Ajuntament hagué de fixar una taxa per mantenir els camins de fruit, ja que no hi havia cap junta que se'n fes càrrec.

Entre 1955 i 1957, el batlle, Josep Maria Carbó Casabona, va prendre la decisió de fer un expedient de subhasta pública de la tallada d'arbres. El va guanyar José Lombardi, d'Alcanyís, que va treure de les terres de les Alberedes 11.100 pessetes; dels Quatre Termes, 50.000; de la Plana Pinetella, 105.000; de Clapi Peralta, 1.285, i de l'Abeurador de les Comes, 16.000, en total, 183.985 pessetes. A més, es pactà un conveni per aprofitar l'esplanada del Casal Torrellenc per 8.000 pessetes, un 50 per cent a pagar al començament i la resta en finalitzar la tallada d'arbres.

En aquest període es va fer un canvi de regidor i l'entrant s'adonà que es tallaven més arbres que els indicats. Això va provocar un enfrontament amb el guanyador de la licitació de la tala d'arbres i es va deixar de pagar el 50 per cent que quedava; també van quedar una pila d'arbres de l'esplanada del Casal. Així les coses, un grup de carreters, entre ells Josep Cañis Raventós, varen transportar els pins a cal Serret, a Vilafranca, per ser serrats i posteriorment retornats a Torrelles, on un fuster, Josep Carbó Massaguer, va utilitzar la fusta per fer els bancs de l'església de Sant Genís

de Torrelles, i la que va sobrar va ser subhastada per fer les portes de l'església, licitació que va guanyar Guillermo Güell Parellada. Totes les despeses van anar a càrrec de l'Ajuntament.

En arribar la dècada dels 70 del segle XX, un grup de veïns, amb els rebuts de les taxes, varen voler registrar les terres com a pròpies, cosa que no varen aconseguir, però el consistori torrellenc va prendre la decisió de suprimir aquestes taxes, a la vegada que va deixar de fer el manteniment dels camins de fruit. D'aquesta forma, els veïns es beneficiaren de les terres sense pagar res a canvi —i sense que ens sigui possible, per ara, aclarir-ne més detalls.

Voldria donar les gràcies als components de l'IEP, secció de Toponímia, de Torrelles, Jaume Pardo Gomà i Josep Segura Estalella; als companys de comarca Josep i Vicenç Carbonell, Joan Solé Bordes, Ramon Arnabat, de l'IEP, Angelina Llop i Josep Marimon Puig (epd), i també al grup que vàrem iniciar els Amics de Foix, i que veníem a treballar a aquest santuari i volíem saber quelcom més sobre la seva història: Josep Escofet, Teresa Llop, Rosa i Pilar Bartrolí, Josep Maria Torrents, Francesc Carbó, Jaume Pujades i Matilde Carbó, Lluís Canals, Magí Ferrer, Joan Domènech, Manel Cervera i Antoni Sedó.

Escut dels Peguera al santuari de Foix.